

North Country

North Country för tankarna såväl till *Anklagad* med Jodie Foster som *Norma Rae* med Sally Fields och *Erin Brockovich* med Julia Roberts; filmer som porträtterar kvinnor som tog strid för sina rättigheter. Här handlar det om de första kvinnliga gruvarbetarna i Minnesota i USA. Tiden är sent 80-tal och filmen bygger på en sann historia. En film om sanning och rättvisa, om alla de kvinnor som blivit tafsade på, tillsagda att hålla tyst, le och vara söta för att behaga männen.

Rekommenderad från åk 9

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Det är jul, Josey Aimes slås ner av sin berusade sambo. Vi förstår att det inte är första gången. Direkt i ett parallellklipp ifrån en rättegångssal blir vi vittne till hur Josey förnedras av en välutbildad advokat som ställer intima frågor om hennes vandel och sexuella läggning. Som en följd av misshandeln tar Josey sitt pick och pack, sina två barn, tio och fem år gamla, lämnar hemmet och kör med bilen hem till föräldrarna.

Föräldrarna är lite aviga, särskilt fadern som säger: "Hur gammal var du när du fick ditt första barn?". Modern fyller på med: "En kvinna ska stå vid sin mans sida även när det bär emot." Klipp till Joseys tonårstid och en klasskompis som tafsar på henne under en rast. Det är också en scen som filmen återkommer till i allt längre klipp tills vi får se en fullbordad våldtäkt av Joseys lärare och som klasskompisen Bobby Sharp – som hon sedan träffar i gruvan – blir vittne till.

Josey tar arbete i en frisersalong där hon en dag stöter på sin gamla barndomskamrat Glory. Glory jobbar i gruvan, ortens helt dominerande arbetsgivare. Hon kör caterpillar med däck stora som kvarnhjul. Jobbet som hårfrisörska betalar dåligt och Josey leker med tanken på att söka jobb i gruvan hon också, ett jobb som betalar sex gånger så mycket.

Så trots starkt motstånd från föräldrarna börjar Josey i gruvan. Modern säger: "Du skämmer ut din far om du tar jobb i gruvan, det är inte en kvinnas plats". Fadern, som alltid jobbat i gruvan, känner sin roll som familjeförsörjare och man hotad. Han frågar till och med om hon är lesbisk. Och Joseys chef är negativ och säger att jobbet rymmer en massa tunga lyft och saker som inte passar kvinnor. "Fitta" väser en förbipasserande jobbare.

Jobbet är hårt, smutsigt och svettigt men efter ett antal lönecheckar står Josey på så god fot att hon kan flytta från föräldrarna med barnen till ett eget hus och till och med köpa ungarna varsin fin present. "För första gången känner jag att jag lever och gör rätt för mig" – säger hon.

På jobbet fortsätter dock mobbningen. I matsalen, i omklädningsrummen, under arbetets gång. Det går så långt att hon utsätts för ett våldtäktsförsök och går till ledningen för att protestera. Men istället för att mötas av förståelse och empati blir hon hotad med avsked om hon inte anpassar sig.

Nu är hon det allmänna samtalsämnet i det lilla samhället där nästan alla känner alla. Hennes hockeyspelande son berörs illa och tar avstånd från mamman. Under en träningsmatch blir Josey bekant med en fd hockeyspelare, Bill White, som nu arbetar som advokat och hon ber om hans hjälp att föra hennes talan mot gruvbolaget. Han är tveksam och säger: "Du kanske vinner i rättsalen men det innebär inte att du automatiskt vinner i verkligheten. Efter ytterligare några turer tar sig Bill White an fallet och vi hamnar i nutid med den rättegång som vi tidigare bara fått se korta glimtar ur. Det blir en hård rättegångsförhandling där bolaget inte väjer för att ta till smutsiga metoder under hot om att annars tvingas betala dryga skadestånd i den grupptalan som ligger till grund för stämningen. Joseys förflutna dras upp i ljuset vilket naturligtvis är smärtsamt men har det goda med sig att det för henne närmare sin far som efter att ha rannsakat sitt samvete ställer sig sida vid sida med sin dotter.

Våra olika roller

"It's a man's world", sjöng en gång James Brown på 60-talet, "but it would be nothing without a woman or a girl." Ett lätt förtvivlat manligt rop inför den förändring som sköljde in över väst och som handlade om kvinnans situation i samhället. Kvinnan höjde sin röst – och hördes!

Kvinnors och mäns roller har ur ett historiskt perspektiv genomgått en dramatisk förändring de senaste årtiondena. Men det har varit trångt i portgången, det är inte lätt att bryta upp och förändra invanda könsrollsmönster och vanor. Få positiva förändringar har blivit till utan kamp.

Verklighetens Josey hette Lois Jensen och var den första kvinnan som – efter ett prejudicerande beslut i USA:s Högsta domstol – sökte och fick arbete på Eveleth Mines i Minnesota 1975. Hon fick utstå spott och spe, sexuella trakasserier och hot. Priset kan vara högt för de som går i bräsch.

Och Josey möter motstånd och ifrågasätts inledningsvis även av sina föräldrar. Pappan är till och med så pass okänslig att han insinuerar att dottern varit otrogen när hon kommer hem blåslogen: "Kom han på dig med en annan man?" Modern menar att kvinnans plats är vid mannens sida. Gruvan är, som man säger i filmen; "bread and butter" för de boende runt i kring och cirk-larna störs när kvinnor konkurrerar med männen om jobben som till råga på allt har blivit färre i de svångremstider som råder. En argumentering som vi för övrigt känner igen från en pågående debatt allt sedan 1950-talets mitt. En sten hade kommit i rullning

efter att kvinnorna gått in i krigsproduktionen under det andra världskriget. "Men du måste vara hårdhudad om du ska överleva i det här stinkhålet", söker Joseys kompis Glory sammanfatta situationen.

- I det traditionella samhället har mannen mycket av sin identitet kopplad till arbetet, kvinnan till hem och barn. Arbetat i gruvan är slitigt med tunga lyft och hårt kroppsarbete, inget för en kvinna säger arbetsledaren i filmen som också menar att olycksrisken ökar med kvinnornas entré. Finns det något naturligt i denna fördelning mellan könen? Är det en självklar följd av det moderna samhället att vi delar mer på varandras traditionella uppgifter? Dela upp klassen i olika grupper och argumentera för olika hållningar.

- Vad är det som i själva verket ger oss status och skapar vår självbild i livet? Om mannens roll som familjeförsörjare hotas, vad är han då värd?

- Under hösten vintern 2004/05 uppstod i Piteå det så kallade "mansupproret" efter att en kvinna bragts om livet av sin man. En grupp män agerade tillsammans genom att resa sig upp och protestera offentligt mot det grova våld som alltmer har kommit att prägla vårt samhälle. Männen i Piteå tog moralisk ställning och gjorde någonting åt saken. Deras aktion representerade någonting nytt. Varför betraktades det så uppseendeväckande annorlunda? Var det omanligt?

- Josey ser bra ut och har stark integritet. Bland männen i gruvan blir hon måltavla både för sexuell lust och hat som blandas samman till en röra av svårhanterliga känslor. Vid ett tillfälle säger personalchefen: "Män nosar på det förbjudna, det har de gjort alltsedan Adam och Eva." Underförstått: det får vi alla finna oss i. Håller eleverna med? Är män slavar under något slags genetisk kod som män inte kan styra över?

Ett par mjukisar

I gruvan jobbar en synnerligen solid manlig skara där få vågar sticka ut, därtill är grupptricket alldeles för stort. Jargongen är obönhörlig, tjejerna kallas utan prut för horor och fittor, mer nyanserat än så är det inte, eller kanske snarare, tillåts det inte bli.

Men där finns en kille i marginalen som försiktigt markerar ett slags solidaritet genom att mjukt protestera mot de värsta avarterna, som när några killar välter den bajamaja där en tjej sitter för att uträtta sina behov.

En annan representant för en lite mjukare manlighet är Kyle, Joseys väninna Glorys man. Hans hobby är urmakeri och han står solidariskt vid sin frus sida utan stora åthävor.

Sen har vi förstås advokaten Bill White som är symbolen för den moderne, utbildade och upplyste mannen som nu kommit tillbaka till barndomsstaden efter att ha "civiliserats" i storstaden. Han har både muskler, hjärna och hjärta.

Filmens värld av manliga hjältefigurer har annars genom åren dominerats av, lite grovt men ni förstår poängen; Douglas Fairbanks, via Errol Flynn över John Wayne till James Bond och Arnold Schwarzenegger. Män med hår på bröstet, nyp i nävarna och stål i blicken vare sig de fåktas eller skjuter med en puffra. Lite väl endimensionella förebilder för ett uppväxande manligt släkte.

- Varför är det så ont om andra typer av manliga förebilder i filmens värld, annat än rena komiker? Woody Allen är ju inte en ungdomsidol precis. Låt eleverna lista typiska manliga, positiva egenskaper respektive negativa egenskaper. Vänd på steken för tjejerna.

- Cementerar i själva verket filmen *North Country* de gängse könsstereotyperna?

- Hur tycker killarna att en man ska vara? Vad är det som utmärker deras syn på manlighet? Vad tycker tjejerna?

Glory kör lasttruckar i gruvan men sitter även i den lokala fackstyrelsen. Där säger hon säkert sitt hjärtas mening men spelar annars helt och fullt med på männens villkor med männens referenser och språkbruk.

- Hur ser eleverna på Glory, tror de att hennes taktik fungerar? Eller skjuter hon bara problemen framför sig? Känner tjejerna igen sig i situationen – att spela med i killarnas jargong, alltså att lite grand vara till lags?

Samhällskritik?

Amerikansk film har en magnifik förmåga att blanda modern, politiskt korrekt samhällskritik med en ganska så stor portion av nationalism och självhävdelse. Precis samma sak gäller *North Country*. Filmen pekar tveklöst på centrala problem i övergången från en den gamla tidens ordning till ett modernt samhälle med rättvisa och ökad likställdhet mellan könen.

Men på slutet kommer – som amen i kyrkan – de vanliga, ganska så bombastiska, brösttonerna där undertexten är klar som korvspad: Det må finnas problem i vårt samhälle, men systemet är det inget fel på! Vi har institutioner som balanserar och rättar till (läs: domstolarna) där det går fel. Systemet fungerar!

- Hur ser klassen på filmens slut? Tycker eleverna att filmen ger en komplex och förhållandevis sann eller trovärdig bild av hur det kan tänkas se ut i en gruva, en utpräglad manlig arbetsplats?

Berättarspråk & klichéer

Fotografen Chris Menges visar i filmens inledning bilder av gruvan i Minnesota. Bilder som berättar om en instängd, hård och rökigt smutsig, manlig bastion. Vi ser dynamitkrevader och på ljudbandet hör vi ett dovt rytmiskt trummande som ackompanjerar bilderna. Gruvan är ett ställe som både utstrålar obändig kraft men också något instängt och mot omvärlden slutet, skyddat mot insyn.

Lite av samma sak ser vi när Josey lämnar sin man och på en bensinstation ser en pickup med två skjutna kronhjortar på flaket. Det är mannens värld hon befinner sig i och det är en farlig och våldsam värld. Kanske känner hon sig som de döda hjortarna?

Superstjärnan Charlize Theron karaktär Josey må vara skitig och klädd i grova arbetarkläder men det är en snygg filmstjärna bakom sminket och sotfläckarna. Hennes kvinnliga arbetskollega är inte fullt lika traditionellt fagra.

- Hur ser bilden av manligt och kvinnligt ut i filmen? Följer *North Country* de gängse schablonerna eller får vi oss till livs några motbilder?

Mer att läsa

www.participate.net/standup

Stand Up är en aktivistsida på Internet mot sexuella trakasserier och våld mot kvinnor. Bakom sidan står filmens produktionsbolag Participant Productions.

Produktionsuppgifter

USA, 2005

Producent: Nick Wechsler

Manus: Michael Seitzman efter romanen "Class Action: The Landmark Case that Changed Sexual Harassment Law" av Clara Bingham & Laura Leedy Gansler

Regi: Niki Caro

Foto: Chris Menges

Scenografi: Richard Hoover

Klippning: David Coulson

Musik: Gustavo Santaolalla

I rollerna:

Josey Aimes – Charlize Theron

Glory – Frances McDormand

Kyle – Sean Bean

Hank – Richard Jenkins

Bobby – Jeremy Renner

Bill White – Woody Harrelson

Alcie – Sissy Spacek

Tekniska uppgifter

Längd: 126 min

Format: Cinemascope

Ljud: SR, SRD, DTS, SDDS

Censur: från 7 år

Svensk premiär: 10 februari 2006

Distribution

Sandrew Metronome, Box 5612, 114 86 Stockholm, Tel: 08-762 17 00, fax 08-10 38 50. www.sandmet.com